

TOOPUNALIPU ORDENIGA
EESTI NSV RIIKLIK AKADEEMILINE
OOPERI- JA BALLETTITEATER
„ESTONIA“

Béla Bartóki ballett

Võlumandariin

Joseph Haydn

Barokk-variatsioonid

George Gershwini ballett-revüü

Ameeriklane Pariisis

Koreograafia ja lavastus **Mai Murdmaa**

Dirigent **Eri Klas**

Kunstnik ENSV teen. kunstnik **Mari-Liis Küla**

Kontsertmeistrid **Imbi Jürisoo, Elna Kodres, Ira Trilljärv,**
Veera Vetting

Ballettmeistrid-repetiitorid Eesti NSV teen. kunstnik **Helmi Puur,**
Ago Herkül

Etenduse juht **Leida Joonson**

Ungari helilooja Béla Bartóki (25. III 1881 — 26. IX 1945) rohkearvuline looming — tema sonaadid, kontserdid, kvartetid, süüdid, programmilised teosed — on leidnud tee balletilavale. Helilooja teoseid esitatakse maailma balletiteatrites enam kui kahekümne nimetuse all, tema loomingu interpretide hulgas on sellised kaasaja tuntud ballettmeisterid nagu Aurel Milloss, Imre Eck, Michel Descombey, Maurice Bejart, Alfred Rodrigues.

Tundub kummalisena, et Bartóki kaks lavateost — «Puuprints» ja «Völumandariin», vaatamata nende ekspressiivsele, värvikale ning rütmierksale muusikale, on balletiteatrite repertuaaris küllaltki haruldased nimetused. Eriti käib eelpoolöeldu «Völumandariini» kohta. Sellest balletist rohkem räägitakse kui tema kallal töötatakse; täpsemalt — «Völumandariini» üle vaieldakse, ägedalt, iseene ja oma oponentide väiteid kummutades.

Milles siis on asi?

Bartók lõi oma teose I Maailmasõja aastatel. Ajastu sünge koloriit peegeldus nii või teisiti ka helilooja noodilehekülgedel. Ja ajal, kus varisesid monarhiad, purunesid põrmuks sajanditevanused eelarvamused, moraali, esteetika ja eetika senised tugisambad, esitas Bartók küsimuse — mis on jääv?

«Mis on jääv?» — see on kunstniku igavene küsimus. Bartók vastas oma balletiga: jääv on inimene, tema tunded, soovid ning kired. Võitmatuks jääb Mandariin; miski ei suuda hävitada inimtundeid, ning kõige võimsamat neist — armastust.

Bartóki ballett «kõneleb» ekspressiivsete, rõhutatult teravate sümbolite keeles. Miljöö ning koloriit tugevdavad konflikti; ja teose valmimisajal oli autori taotlus loomulik. «Kas suudate mängida nokturni vih-maveetorudel?» — esitas umbes samal ajal küsimuse teine noor kunsti-revolutsionäär, Vladimir Majakovski.

«Völumandariin» — see on omalaadne «nokturn vih-maveetorudel». Selles ongi teose erakordsus. Ainult teose inimliku konflikti «tabamatusena» võib seletada seda, et «Völumandariin», see maailma üks «raskemaid» ballette, pole leidnud teatrites seni väärilist interpretatsiooni.

RAT «Estonia» ballettmeisteri Mai Murdmaa lavastus on faktiliselt esimene NSV Liidus — sest Leonid Lavrovski lavastus «Õine linn» (Moskva Suur Teater, 1961. a.) töötas «Völumandariini» muusikalise ja dramaturgilise materjali väga suvaliselt ümber, säilitamata autori kujundeid ning ideid.

RAT «Estonia» lavastus erineb tunduvalt ka Ungari ballettmeisteri Gyula Harangozó koreograafilisest lahendusest, mis on aja jooksul klassikaliseks kujunenud. Kõigepealt — meil ei ole ballett-pantomiim, vaid ballett. Arvame, et lavastada «Völumandariini» — see tähendab uskuda kunsti (ja sealhulgas tantsu!) üldistavasse jõusse.

Olustikulisuse ja naturalismi vältimine — see on ainuke tee, mida mööda tuleb minna, kui teater tahab, et vaatajani jõuaksid Béla Bartóki, ühe maailma suurima humanisti, kunstilised taotlused. Olgu lõpuks märgitud, et Bartók sai posthuumselt (1955. a.) rahvusvahelise rahupreemia laureaadiks.

* * *

VÖLUMANDARIIN

Prostituut	Juta Lehist Eesti NSV rahvakunstnik
Mandariin	Tiiu Randviir
Kurjategijad	Janis Garancis Anton Bome Janis Gangnus Peeter Karell Ülo Truusa Juris Žigurs Uno Puusaag Peeter Roos Jaan Puusepp Ülo Truusa
Härrasmees	
Nooruk	

Lühidalt sisust:

Suurlinna hingemattve müra, undamine, lärm — tundub, nagu liiguks hiiglaslik robot, mis kõik elava hävitab ja neelab.

Kuskil põõningul on tuba, õigemini urgas, mille elanikeks on kolm kurjategijat ning prostituut. Prostituut meelitab urkasse mehi, kurjategijad röövivad mehed paljaks. pärast tapavad.

Esimeseks ohvrilks on rikas härrasmees.

Järgmisena tuleb noormees. Noormehe taskud on tühjad, ta visatakse tänavale.

Kolmandana ilmub Völumandariin.

Völumandariin kutsub prostituudis esile tulgastuse. Kuid tunnete stiimia, mis on ärganud Mandariinis, haarab prostituudi oma loodusliku jõuga. Kurjategijate urkas, selles õudses inimsoo kloaagis, tärkavad esmakordselt loomulikud inimtunded ja kired.

Kurjategijad püüavad armastajaid lahutada. Mandariin tapetakse, kuid hingejõud võidab ta uuesti elule tagasi. Mandariin tapetakse teist korda — ja ikkagi ei lahku armastajad teineteisest. Lõpuks Mandariin puuakse — kuid seegi ei surma teda, elutahe võidab jällegi surma. Kurjategijad taanduvad, kuna nad on võimetud armastuse ees. Mandariin sureb alles tütarlapse kätel.

* * *

BAROKK-VARIATSIOONID

Joseph Haydni (1732—1809) muusika

I osa — Allegro

Anton Bome
Aleksander Buldakov
Janis Gangnus
Peeter Karell
Nikolai Maltsev
Vjatseslav Maimussov
naisballetirühm

II osa — Andante

ENSV teen. kunstnik **Aime Leis**
Tatjana Maiste
Tamara Soone
Janis Garancis
Jüri Lass

III osa — Menuett

naisballetirühm
Tamara Jamštšina
Larissa Kaur
Maire Loorents
Tatjana Maiste
Helga Ojalo
Aimi Rumessen
Olga Tšitšerova
Natalia Tkatšova

IV osa — Finaal

naisballetirühm
kogu balletirühm

AMEERIKLANE PARIISIS

Ameeriklane **Janis Garancis**
Jüri Lass
Pariisitar **ENSV teen. kunstnik Aime Leis**
Tamara Soone
Külalised kohvikus

Ludmilla Dikaja, Berta Krumm, Milvi Könnusaar, Helga Ojalo, Aigi Rüütel, Piia Tiitus, Natalia Tkatševa, Sirje Toom, Janis Gangnus, Kaljo Laidsalu, Jaan Puusepp, Ülo Truusa

Vähe on heliloojaid, kes on maailma muusikakultuurile nii palju andnud kui ameerika helilooja George Gershwin (16. IX 1898 — 11. VII 1937). Suurepärase ameerika neegrite muusikalise folkloori tundja, on ta rikkastanud kaasaja heliloomingut uute (sealhulgas ka džässi) rütmide ning intonatsioonidega. George Gershwin on neegrioperi «Porgy ja Bess» looja — see ooper on ameerika heliloomingus vast kõige populaarsem teos.

«Ameeriklast Pariisis» on NSV Liidu balletilavadel ette kantud vaid korraks — pealkirja all «Juhtum Montmartrel». (Moskva Stanislavski ja Nemirovitš-Dantšenko nimeline muusikaline teater, 1963. aastal, balletmeister V. Bocadoro).

Lühidalt sisust:

Ameerika noormees uitab Pariisi rahvarikkail tänavail. Ta kohtub paljude pariislastega. Kord on see kokekne tütarlaps, siis — politseinik, tööline, kunstnik. Noormees tunneb end üksikuna selles suures linnas, mis on nii erinev tema kodukohast.

Rahvamurrus kohtub noormeest pariisitari, kelle naeratus kingib talle soojust ning rõõmu. Noormees jälgib tütarlast, kuid tütarlaps kaob rahvamurrus.

Läheneb õhtu. Noormees siseneb kohvikusse, kus ameti kord kohtub tütarlast. Tütarlaps ja noormees armuvad teineteisesse.

Ning armastuse läbi muutub ka Pariis sõbralikuks ja kauniks. Noormees ja tütarlaps tervitavad Pariisi uut päeva, nende armastuse esimest päeva.

K. 2207. 2000. 1969.

Hind 10 kop.